

สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง

ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

บ้านสบขุ่น ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๓ (แพร่) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

๑๖ มกราคม ๒๕๔๗ พื้นที่ต้นน้ำลำน้ำคาง บริเวณบ้านสบขุ่น หมู่ที่ ๗ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ประวัติความเป็นมา

- เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพื้นที่ต้นน้ำลำน้ำคาง บริเวณบ้านสบขุ่น หมู่ที่ ๗ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นลำน้ำย่อยของแม่น้ำยม ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำยาว-น้ำสวด” ทรงพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำ และ มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูงถูกบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำไร่หมุนเวียน ส่งผลให้พื้นที่ต้นน้ำบริเวณดังกล่าวได้รับความเสียหายเป็นบริเวณกว้าง ราษฎรบ้านสบขุ่น และบ้านดอยติ้ว เริ่มตระหนักถึงความเสียหายและผลกระทบที่เกิดจากการบุกรุกทำลายป่าดังกล่าวในอนาคต จึงขอพระราชทานความช่วยเหลือโดยขอให้มีการจัดตั้ง สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง เพื่อให้มีเจ้าหน้าที่มาช่วยแนะนำให้ราษฎรใช้พื้นที่ทำการเกษตรอย่างเหมาะสม เพื่อลดพื้นที่บุกรุกทำลายป่าต่อไป สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญแม่ทัพภาคที่ ๓, ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, ผู้แทนกรมป่าไม้, ผู้แทนกรมชลประทาน, ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร, ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร, ผู้แทนกรมปศุสัตว์, ผู้แทนกรมพัฒนาชุมชน, ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.),ผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ๑๓ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ร่วมประชุมปรึกษาหารือในการแก้ปัญหา และทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้ง สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงขึ้น โดยขอใช้พื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกแผ้วถางบริเวณริมลำน้ำคาง บ้านสบขุ่น หมู่ที่ ๗ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่ จัดตั้งสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงขึ้น โดยให้ราษฎรหมู่บ้านสบขุ่น และราษฎรบ้านดอยติ้ว ได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานโครงการฯ และเรียนรู้การทำการเกษตรที่สูงที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยมีแม่ทัพภาคที่ ๓ เป็นประธานคณะทำงาน และผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๓ เป็นผู้อำนวยการโครงการ พร้อมจัดเจ้าหน้าที่นักเกษตรจากฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมสำนักพระราชวังเป็นผู้ประสานงานและดูแลการปฏิบัติงานในพื้นที่

ที่ตั้ง / การเดินทาง

โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านสบขุ่น จังหวัดน่าน ตั้งอยู่บริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา บริเวณพิกัด UTM Zone ๔๗ ๐๖๖๘๕๒๕E , ๒๑๐๐๐๑๙N สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๕๘๑ เมตร การเดินทางจากตัวจังหวัดน่านไปยังโครงการฯ เริ่มต้นจากตัวจังหวัดน่าน ใช้ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๑๐๘๐ (น่าน-ท่าวังผา) ระยะทาง ประมาณ ๔๗ กิโลเมตร ถึงบริเวณสามแยกอำเภอท่าวังผา แล้วเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๑๑๔๘ (ท่าวังผา - เชียงคำ) ระยะทางประมาณ ๒.๒กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๑๐๘๒ (บริเวณบ้านนาหนุน) อีกประมาณ ๓๕ กิโลเมตร จะพบทางแยกด้านซ้ายซึ่งเป็นถนนลูกรัง (ก่อนถึงบ้านสบขุ่นประมาณ ๒กิโลเมตร) ให้เลี้ยวซ้ายไปตามทางแยกดังกล่าว ระยะทาง ๕ กิโลเมตร จะถึงสำนักงานโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ

สังคม วัฒนธรรม

บ้านสบขุ่น

เป็นชุมชน ชาวพื้นเมือง นับถือศาสนาพุทธ มีประชากร 1,238 คน จำนวน 333 หลังคาเรือน จำนวนประชากรเฉลี่ย 3 คน/หลังคาเรือน ประเพณีท้องถิ่นที่เป็นที่ รู้จักทั่วไปคือ การบวงสรวงเจ้าหลวงวาว

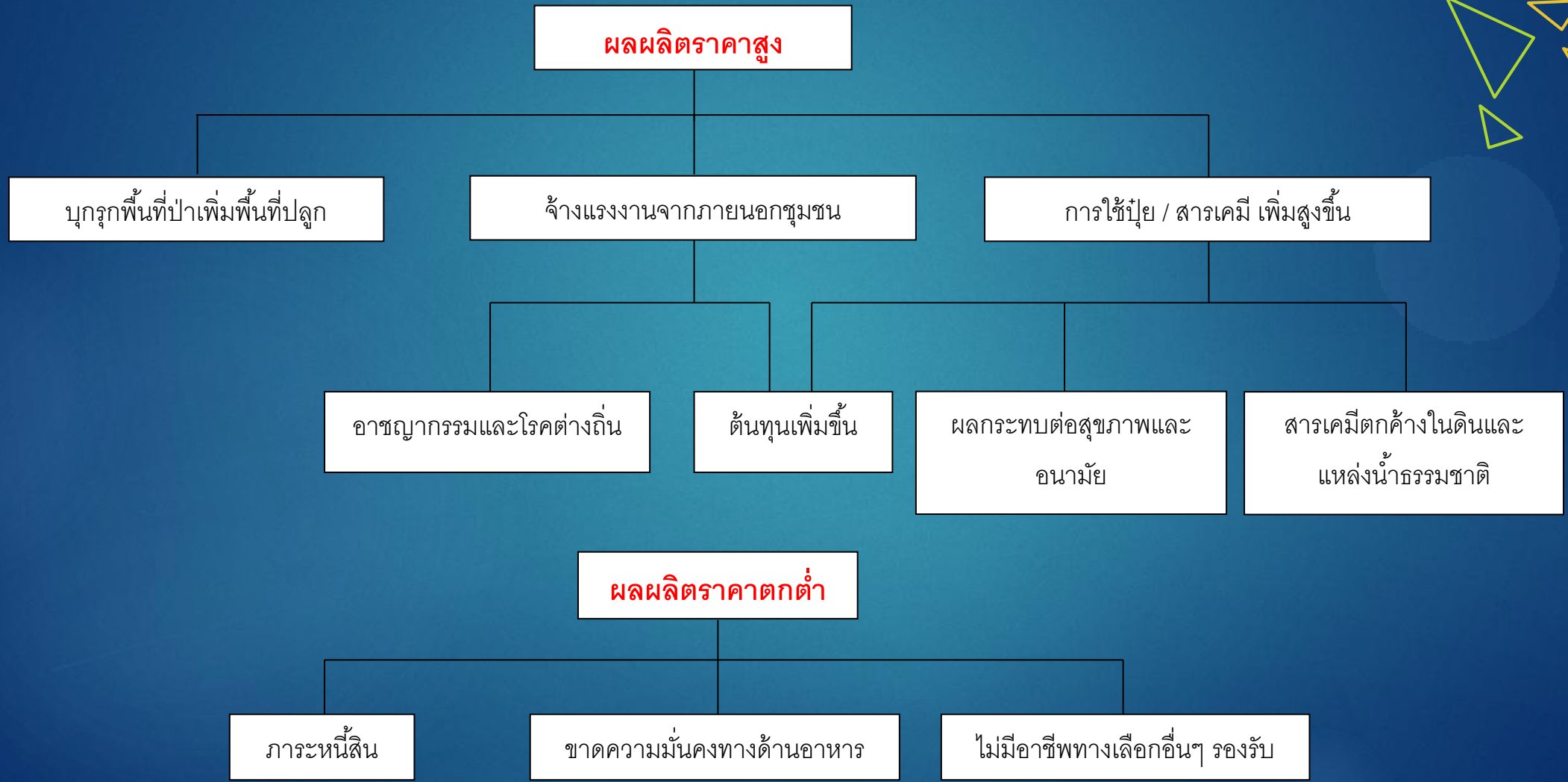

บ้านดอยติ้ว

เป็นชุมชนชาวไทยชนเผ่าม้ง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ บางส่วนนับถือศาสนาคริสต์และนับถือผีบรรพบุรุษ มีประชากร 2,006 คน จำนวน 387 หลังคาเรือน ประชากรเฉลี่ย 5 คน/หลังคาเรือน ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญและเป็นที่รู้จักทั่วไปคือ ประเพณีปีใหม่เผ่าม้ง ซึ่งจะจัดขึ้นประมาณเดือนธันวาคม-มกราคม ของทกปี

สภาพปัญหา

ผลผลิตราคาสูง
บุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มพื้นที่ปลูก
จ้างแรงงานจากภายนอกชุมชน
การใช้ปุ๋ย / สารเคมี เพิ่มสูงขึ้น
อาชญากรรมและโรคต่างถิ่น
ต้นทุนเพิ่มขึ้น
ผลกระทบต่อสุขภาพและอนามัย
สารเคมีตกค้างในดินและแหล่งน้ำธรรมชาติ
ผลผลิตราคาตกต่ำ
ภาระหนี้สิน
ขาดความมั่นคงทางด้านอาหาร
ไม่มีอาชีพทางเลือกอื่นๆ รองรับ

แนวพระราชดำริในการ
ดำเนินงาน

“ คนอยู่คู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน”

อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้

พัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎร

มิติการพัฒนา

ภูมิสังคม

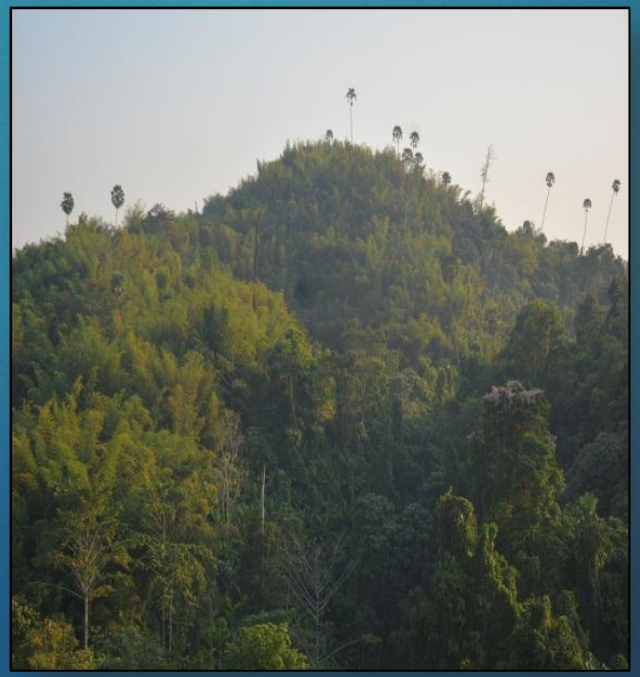
- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - ดิน
  - น้ำ
  - ป่าไม้
- ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต
  - เศรษฐกิจ
  - สังคมและวัฒนธรรม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า/ระบบนิเวศป่าต้นน้ำ เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นแหล่งอาหาร ไม้ใช้สอยของชุมชนรวม พื้นที่ รวม ๖,๕๒๐ ไร่

ปี 2551

ปัจจุบัน

ภาพถ่ายเปรียบเทียบสภาพพื้นที่ระบบนิเวศป่าต้นน้ำในเขตพื้นที่โครงการฯ

การพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. ดำเนินการปรับนาขั้นบันได

ส่งเสริมสนับสนุนการปรับรูปแบบการปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยวในที่ลาดชันมาเป็นนาขั้นบันไดเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำและเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่

- ข้าวนาดำ พันธุ์สันป่าตอง 1 ผลผลิตเฉลี่ย 700 กก. /ไร่
- ข้าวไร่ขั้นบันได (ข้าวลืมผัว) ผลผลิตเฉลี่ย 500 กก./ไร่

ปัจจุบัน ดำเนินการไปแล้ว 416 ไร่ จากเป้าหมาย 2,050 ไร่

การพัฒนาคุณภาพชีวิต

2. ดำเนินการระบบพัฒนาน้ำเพื่อการเกษตร

- ดำเนินการบ่อพักน้ำเพื่อการเกษตร รวม 64 บ่อ
- ดำเนินการระบบกระจายน้ำเพื่อการเกษตร รวม 48 ระบบ

ราษฎรได้รับประโยชน์ 100 ครัวเรือน

การพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. สร้างฝายต้นน้ำดักตะกอนและกักเก็บน้ำ จำนวน 265 แห่ง ประกอบด้วย ฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน 235 แห่ง ฝายกึ่งถาวร 30 แห่ง

- ส่งเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวระยะสั้นซึ่งทำลายความสมบูรณ์ของหน้าดินมาเป็นการปลูกพืชผสมผสานที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของราษฎรในพื้นที่เป้าหมายของโครงการฯ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสนับสนุนพันธุ์ไม้ให้ราษฎรในพื้นที่สนใจเข้าร่วม ปัจจุบันมีผู้เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 482 ไร่ 144 ราย

- การดำเนินงานจัดการเรียนการสอน โครงการครูป่าไม้ สนองพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

กิจกรรมจัดการเรียนการสอนหลักสูตรครูป่าไม้ โรงเรียนบ้านสบขุ่น ตำบลป่า อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จำนวนนักเรียน 45 คน

ผลสัมฤทธิ์

สภาพทรัพยากรป่าไม้ได้รับการฟื้นฟูและปกป้อง อีกทั้งทำให้ระบบนิเวศป่าต้นน้ำกลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นแหล่งอาหาร ไม้ใช้สอยของชุมชนรวม พื้นที่ ๑๐,๖๒๐ ไร่ เห็นได้จากแหล่งน้ำอุปโภค บริโภคของชุมชนมาจากป่าที่ได้รับการฟื้นฟูแห่งนี้ อีกทั้งพืชอาหารเช่น ต๋าวที่สามารถสร้างรายได้ในปีพ.ศ.๒๕๖๒ ถึง ๑๒๐,๐๐๐ กิโลกรัม สร้างรายได้ ประมาณ ๒,๔๐๐๐,๐๐๐ บาท

แนวทางดำเนินการในระยะต่อไป

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. ปกป้องคุ้มครองพื้นที่ป่าที่มีสภาพสมบูรณ์ แหล่งน้ำต้นทุนของชุมชนบ้านสบขุ่น พื้นที่ 4,100 ไร่

2. บำรุง ดูแล พื้นที่ป่าที่ดำเนินการปลูกฟื้นฟูให้ฟื้นคืนความสมบูรณ์ ๖,๔๒๐ ไร่

3. ฟื้นฟูพื้นที่ชุมชน โดยการปลูกหวายและต๋าวเพื่อให้ชุมชนใช้ประโยชน์ต่อไป

ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. ส่งเสริมให้ราษฎรปรับเปลี่ยนวิถีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์) เป็นการปลูกพืชผสมผสานในรูปแบบสร้างป่าสร้างรายได้ และโรงเรือน

2. บูรณาการร่วมกับโรงเรียนในชุมชน ให้เป็นศูนย์สาธิตหรือศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรพอเพียงของชุมชน

3. พัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพใกล้เคียง เช่นอุทยานแห่งชาตินันทบุรี เพื่อเพิ่มช่องทางเป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้แก่ราษฎร

“ ป่าไม้จะเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ เป็นแหล่งเก็บกักน้ำตามธรรมชาติที่จะคอยปล่อยน้ำ มาให้มนุษย์ได้ใช้อุปโภคบริโภคและทำการเกษตร คือ ถ้ามีน้ำก็สามารถที่จะทำการเกษตรแบบพอเพียงได้ เป็นอย่างดี อย่างที่เราเคยดำรงชีวิตอยู่อย่างแต่ก่อน ที่มีข้าวในนามีปลาในแม่น้ำลำห้วย มีผักกิน ซึ่งก็จะเป็น เศรษฐกิจแบบพอเพียง สามารถทำให้เราอยู่ได้อย่างสบายสมควรตามอัตภาพแห่งตน”

พระราชดำรัส

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

พฤศจิกายน ๒๕๔๗